

ДОВУЗІВСЬКА ОСВІТА: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА АДАПТАЦІЇ МОЛОДІ

2005 р., А.С. Головченко,

кандидат технічних наук, доцент,

О.В. Литвин

завідувач підготовчим відділенням

Міжгалузевого інституту безперервної освіти

Національного гірничого університету

В основу діяльності будь-якого навчального закладу покладена орієнтація на розвиток особистості та повсюдне забезпечення цього розвитку шляхом зняття вікових, соціальних і організаційних обмежень, надання кожній людині простору діяльності, сприяння її ініціативи та адаптації до постійно змінних умов життя. Освіта не повинна обмежуватись однією віковою групою та фіксованим обсягом отриманих знань і не може розглядатись як підготовка до життя, адже вона сама є частиною життя. У сучасних умовах, враховуючи бурхливий розвиток наукоємних і ресурсозберігаючих технологій, глобальної інформатизації суспільства, необхідно готувати фахівців нового рівня, нової формації, які здатні ефективно працювати в умовах ринкової економіки.

Найбільш складним і важливим етапом освіти людини, яка поставила за мету отримати якісну вищу освіту і успішно конкурувати на ринку праці, вважається старша школа, коли вона повинна не тільки завершити загальну середню освіту, але й адаптуватись до непростих умов вищої школи. Саме на цьому етапі виникають найбільші протиріччя сучасної освіти, внаслідок яких випускники середньої школи не завжди, м'яко кажучи, здатні опанувати спеціальні навчальні дисципліни вищих навчальних закладів і встигати за зростаючими вимогами сьогодення. Ось чому вищі навчальні заклади повинні приділяти значну увагу вирішенню проблем інтеграції педагогічних технологій середньої та вищої школи, організації адаптивної освіти, підвищення мотивації навчання та формування сприятливих умов для безперервної освіти протягом усього життя людини як умов розвитку кожної людини, збільшення тривалості її активного життя, максимального й ефективного використання людського досвіду та інтелекту, забезпечення рівних можливостей і високої якості життя.

Національна система освіти формується в умовах значних зрушень у духовному просторі суспільства під впливом становлення ринкових відносин, коли відбувається переосмислення світоглядної позиції кожної людини, впроваджуються нові освітні технології, що ґрунтуються на використанні сучасної комп'ютерної техніки, істотно розширюються потреби в особистому розвитку людини [1; 4]. Формується розуміння важливості навчання людини протягом усього її життя. Саме тому в Національному гірничому університеті приділяється велика увага розвитку системи безперервної освіти, яка охоплює три важливі етапи становлення фахівця своєї справи: профорієнтація та підготовка молоді до навчання у вищому навчальному закладі – довузівська освіта; поглиблене вивчення студентами окремих дисциплін за

межами навчальних планів обраних спеціальностей та одночасне навчання студентів за двома спеціальностями – додипломна освіта; постійне оновлення знань та перепідготовка фахівців, які мають вищу освіту – післядипломна освіта [2; 3].

Метою даної статті є пошук й аналіз шляхів вирішення проблем інтеграції педагогічних технологій середньої і вищої школи та адаптації молоді до умов вищих навчальних закладів на прикладі довузівської освіти Національного гірничого університету.

Довузівська освіта в Національному гірничому університеті (НГУ) організована як органічна складова системи безперервної освіти університету – у складі факультету довузівської освіти Міжгалузевого інституту безперервної освіти (МІБО) НГУ, яка здійснює підготовку молоді до навчання та полегшує процес адаптації до умов вищих закладів освіти.

Адаптація старшокласників до навчання у вищих навчальних закладах на факультеті довузівської освіти МІБО НГУ передбачає формування у них пізнавального інтересу, спроможності до творчого пошуку, гуманітарного мислення, поглиблених знань з фундаментальних і профорієнтаційних дисциплін, стійких навичок до самостійного навчання, уміння працювати активно і цілеспрямовано, відповідального ставлення до своїх обов'язків. Стрижнем процесу адаптації є самостійна робота школярів і студентів, роль якої в навчальному процесі останнім часом стрімко зростає. Саме самостійна робота забезпечує головні складові адаптації завдяки підвищенню мотивації навчання, уміння обґрунтовувати завдання та спроможності вирішення поставлених завдань. Самостійна робота студентів може бути достатньо ефективною, якщо її забезпечують, організують і контролюють висококваліфіковані викладачі, які володіють сучасними методами планування та стимулювання самостійного навчання. Зовнішніми (організаційними) ознаками самостійної роботи студентів є опосередковане керівництво викладача (постановка завдання, надання допомоги, консультації, здійснення контролю тощо) без безпосередньої участі в роботі. Внутрішніми ознаками самостійної роботи є активність і напруженість навчальної діяльності студентів (слухачів), що виявляється в їхніх розумових і вольових зусиллях під час досягнення конкретної мети.

Процес адаптації починається з моменту ознайомлення із системою вузівського навчання та укладення з молодією особою договору про довузівську освіту в НГУ, коли вона гостро відчуває відповідальність перед вибором в її житті та важливість глибокої підготовки не тільки до вступу, але й до навчання у вищому навчальному закладі, без чого неможливо отримати якісну вищу освіту і потім успішно конкурувати на світовому ринку праці. В цей момент формується розуміння важливості глибокої підготовки як з фундаментальних, так і з профорієнтаційних дисциплін. Профорієнтація допомагає майбутнім абітурієнтам професійно самовизначатись і усвідомлено вибрати майбутню професію, враховуючи свої фізичні можливості, зайнятість, психологічні особливості та початковий рівень знань з найбільш важливих навчальних дисциплін. Для вибору школяра – майбутнього абітурієнта і студента НГУ пропонується десять основних профілів довузівської підготовки (технологічний, лінгвістичний, комп'ютерний, комп'ютерно-технологічний, комп'ютерно-професійний, комп'ютерно-лінгвістичний, еколого-лінгвістичний, юридичний, філолого-юридичний та комп'ютерно-технологічно-лінгвістичний профілі), які логічно пов'язані з 41 спеціальністю НГУ.

Під час навчання старшокласників у системі довузівської освіти НГУ процес адаптації здійснюється шляхом пристосування до нових для них умов вищого навчального закладу при активній участі в цьому процесі і допомозі професорсько-викладацького складу НГУ, які створюють сприятливі умови для емоційно-психологічного стимулювання, виникнення позитивних емоцій у ставленні до навчальної діяльності, почуття впевненості у свої сили при вирішенні поставлених завдань. Без ґрунтовних психологічних знань як майбутніх фахівців, так і викладачів неможливо забезпечити якісну підготовку висококваліфікованих фахівців у будь-якій галузі. Психологічно непідготовлені особистості частіше підпадають під вплив негативних чинників, відчують особистий дискомфорт, використовують неоптимальні форми взаємин з іншими людьми. Тому викладачі НГУ навчають старшокласників психологічно настроюватись на роботу, переключити себе на сприйняття конкретного матеріалу підручника, лекції чи конспекту, а також налагоджувати психологічний контакт для створення взаємного порозуміння і довіри сторін у спільній діяльності.

Проблеми інтеграції педагогічних технологій середньої та вищої шкіл на факультеті довузівської освіти МІБО НГУ вирішуються з урахуванням фундаментальних принципів інтеграції України в єдиний освітній простір відповідно до Болонського процесу, особливостей НГУ як технічного вищого навчального закладу, основних принципів безперервної освіти як основи розвитку людини протягом усього її життя та багаторічного досвіду в організації співробітництва з середніми школами промислово розвинутих регіонів України. Тому перед факультетом довузівської освіти, що об'єднує кафедру спеціалізованої підготовки, підготовче відділення та підготовчі курси, поставлені наступні важливі завдання у контексті вирішення проблем інтеграції педагогічних технологій:

- створення ефективно діючого комплексу середніх навчальних закладів на базі НГУ;
- підготовка старшокласників на основі інтеграції програм середньої школи і НГУ;
- реалізація принципу безперервної освіти;
- впровадження в освіту сучасних комп'ютерно-інформаційних технологій;
- забезпечення широкої освіти молоді за рахунок включення до інтегрованих навчальних планів профорієнтаційних дисциплін.

У відповідності з поставленими перед факультетом завданнями створено розгалужений навчальний комплекс базових навчальних закладів НГУ, до якого входить більше сотні шкіл, гімназій та ліцеїв Дніпропетровської, Запорізької, Донецької, Кіровоградської та Полтавської областей України. Слухачі факультету навчаються за інтегрованими програмами, що передбачають комп'ютерні, економічні і гуманітарні дисципліни, спеціальні (профільні) компоненти професійної освіти та поглиблену підготовку з фундаментальних навчальних дисциплін. Навчальний процес органічно поєднується з профорієнтаційною роботою, що дозволяє абітурієнтам усвідомлено вибирати майбутню професію, краще і швидше адаптуватися до вимог і програм НГУ. Довузівська освіта в НГУ – це значні потенціальні можливості молоді в отриманні якісної вищої освіти, у тому числі одночасно з роботою на виробництві або одночасно за двома спеціальностями, вміння оновлювати знання і навички протягом

усього життя (професійна мобільність), глибоке оволодіння спеціальними знаннями (професійна компетентність), вміння працювати з різними джерелами інформації (інформаційна компетентність), знання необхідних засобів взаємодії з різноманітними людьми (комунікабельність), критичний та нестандартний підхід до вирішення освітніх та життєвих проблем (креативне мислення).

Інтеграція педагогічних технологій Національного гірничого університету та його базових навчальних закладів здійснюється за трьома основними формами. Найбільш проста форма передбачає укладення договору про співробітництво між НГУ і школою (гімназією, ліцеєм, НВК), що входить до навчального комплексу на базі НГУ. У відповідності з цим договором школа виконує роз'яснювальну роботу про можливості університету, створює своїм учням сприятливі умови для отримання довузівської освіти, користується науково-методичною, навчальною, профорієнтаційною та інформаційною допомогою НГУ, дає рекомендації найбільш здібним учням до навчання в університеті. Крім договору про співробітництво університет укладає індивідуальний фінансовий договір з кожним майбутнім слухачем факультету довузівської освіти та його дорослим родичем, з можливістю широкого вибору навчальних дисциплін –профілю довузівської підготовки. Такою формою інтеграції користуються більшість базових навчальних закладів (БНЗ) НГУ, в яких кількість школярів, що налаштовані на вступ до НГУ чи іншого вищого навчального закладу технічного профілю, недостатня для формування профільного (спеціалізованого) класу. В таких випадках університет формує збірні профільні класи з терміном навчання від 6 до 9 місяців. Заняття плануються на суботу і (або) на вечір в будні дні з таким розрахунком, щоб було можливим поєднати навчання в школі і в університеті.

В разі достатньої кількості школярів, які налаштовані на вступ до НГУ, школи м. Дніпропетровська можуть сформувати профільні класи на базі 10 і 11 класів і передбачити в своїх розкладах можливість навчання учнів цих класів в лабораторіях і аудиторіях НГУ за дворічною програмою (друга форма інтеграції педагогічних технологій). В таких випадках між НГУ і школами укладаються фінансові договори, якими передбачені додаткові можливості та переваги.

Для забезпечення рівних можливостей щодо отримання якісної освіти молоді, що проживає у віддалених від Дніпропетровська регіонах, факультетом створена мережа регіональних учбових центрів (РУЦ) НГУ. В цих центрах навчання проводять місцеві викладачі і викладачі НГУ за поєднаними навчальними планами і узгодженими графіками (третья форма інтеграції педагогічних технологій). Міра інтеграції педагогічних технологій за цією формою залежить від технічних можливостей базових навчальних закладів РУЦ стосовно використання варіативних частин шкільних навчальних планів в якості відповідних частин поєднаних навчальних планів.

Планується суттєвий розвиток підготовчого відділення факультету для ґрунтовної підготовки молоді до навчання у вищих навчальних закладах. Для цього передбачається довгострокове (дво- або трирічне) навчання на підготовчому відділенні за суботньою формою одночасно з навчанням в 9-11 класах базових навчальних закладів НГУ, що повинно створити найбільш сприятливі умови для підвищення мотивації та якості освіти школярів як Дніпропетровська, так і прилеглих сільських районів.

Завдяки високій якості довузівської освіти більшість випускників факультету стають студентами Національного гірничого університету та інших провідних вищих навчальних закладів, адаптовані до нових умов навчання, а також мають саме ті стартові можливості, які дозволяють отримати якісну вищу освіту для успішної конкуренції на світовому ринку праці.

Таким чином, враховуючи глобальну інформатизацію суспільства, бурхливий розвиток сучасних наукових технологій та впроваджуючи різноманітні педагогічні технології і нові підходи щодо організації адаптивної освіти можна забезпечити надання кожній людині простору діяльності, необхідного для розвитку її ініціативи, збільшення тривалості її активного життя. Сучасне світорозуміння, складність завдань, що постають сьогодні перед вищою школою, необхідність трансформації усієї системи освіти актуалізують комплекс питань розробки та впровадження нових освітніх технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Державна національна програма "Освіта", "Україна XXI століття"* // Освіта. – 1993. – № 44-46. – С.4.
2. *Кузнецов Г.В., Долгов О.М., Головченко А.С.* Профільна довузівська підготовка – складова частина неперервної освіти // *Неперервна освіта: проблеми, рішення, перспективи.* – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського нац. ун-ту, 2005. – Т.1. – С.16-17.
3. *Кузнецов Г.В., Долгов О.М., Головченко А.С.* Реалізація ідеї безперервної освіти як умова входження України в єдиний освітній простір // *Неперервна освіта: проблеми, рішення, перспективи.* – Дніпропетровськ: Вид-во Дніпропетровського нац. ун-ту, 2005. – Т.1. – С.105-106.
4. *Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття* / Авт. кол.: В. Литвин (кер.), В. Андрущенко, А. Гужвій та ін. – К.: Навч. книга, 2004. – Кн. 3: Модернізація освіти. – 943 с.

